

Sygn. akt II CSKP 219/22

POSTANOWIENIE

Dnia 20 października 2022 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Ewa Stefańska (przewodniczący)

SSN Krzysztof Wesołowski

SSN Mariusz Załucki (sprawozdawca)

w sprawie z wniosku J. R.

przy udziale A. L. (poprzednio R.)

o podział majątku wspólnego,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym

w Izbie Cywilnej w dniu 20 października 2022 r.,

skargi kasacyjnej wnioskodawcy od postanowienia Sądu Okręgowego w Gdańsku

z dnia 8 maja 2019 r., sygn. akt III Ca 147/19,

uchyla zaskarżone postanowienie i przekazuje sprawę Sądowi Okręgowemu w Gdańsku do ponownego rozpoznania pozostawiając temu Sądowi rozstrzygnięcie o kosztach postępowania kasacyjnego.

UZASADNIENIE

Postanowieniem wstępnym z 20 grudnia 2018 r. wydanym w sprawie z wniosku J. R. z udziałem A. R. o podział majątku wspólnego Sąd Rejonowy w Gdyni oddalił wniosek o ustalenie, że w skład majątku wspólnego J. R. i A. R.

wchodzą prawa majątkowe wynikające z umowy powierniczego nabycia udziałów, zawartej 22 października 2015 r. oraz prawa majątkowe wynikające z umowy powierniczego nabycia udziałów, zawartej w dniu 29 października 2015 r.

Sąd pierwszej instancji ustalił następujący stan faktyczny: J. R. i A. R. 25 sierpnia 2001 r. zawarli związek małżeński. 9 lutego 2016 r. małżonkowie zawarli majątkową umowę małżeńską, na podstawie której ustanowili w swoim małżeństwie rozdzielność majątkową. Przed jej zawarciem w ich małżeństwie panował ustrój wspólności majątkowej.

22 października 2015 r. i 29 października 2015 r. małżonkowie zawarli z powiernikiem umowy powierniczego nabycia udziałów. Na jej podstawie pierwszej z tych umów powierzający zlecili powiernikowi, aby działając w imieniu własnym, lecz na rzecz powierzających, nabył od nich wszystkie przysługujące im odpowiednio udziały w P. sp. z o.o. w S. i przez czas aż do pierwszego wezwania powierzających lub poszczególnego powierzającego wypełniał obowiązki wspólnika tej spółki. Powiernik zobowiązał się do wykonywania zlecenia stosownie do wskazówek i poleceń powierzających odpowiednio w stosunku do udziałów powierzonych przez każdego z nich. Jednocześnie zobowiązał się on w każdym terminie od dnia zawarcia umowy zawrzeć w formie pisemnej z podpisami notarialnie poświadczonymi, z powierzającymi, umowę sprzedaży wszystkich posiadanych przez niego udziałów w kapitale zakładowym P. sp. z o.o. za ustaloną cenę. Wykonanie tego żądania było zabezpieczone nieodwołalnym pełnomocnictwem powiernika udzielanym powierzającym wraz ze zgodą na zbycia udziałów na przyszłość. Druga umowa była analogiczna, z tym że dotyczyła nabycia udziałów od osoby trzeciej w R. sp. z o.o. w S..

Sąd pierwszej instancji ocenił, że prawa nabyte na mocy umów powierniczego nabycia udziałów należą do majątku odrębnego małżonków w myśl art. 33 pkt 7 k.r.o. Wskazał, że stosunek powiernictwa polega m.in. na zarządzaniu sposobem wykonywania praw wspólnika przez powierzającego, co – w ocenie Sądu – odpowiada działalności zawodowej i zarobkowej, zważywszy na to, że

instytucja prawna spółki z ograniczoną odpowiedzialnością jest ze swej natury ukierunkowana na zysk.

Postanowieniem z 8 maja 2019 r. Sąd Okręgowy w Gdańsku oddalił apelację wnioskodawcy od postanowienia wstępnego, podzieliwszy ustalenia stanu faktycznego, jednak dokonawszy częściowo odmiennej oceny prawnej. Również Sąd drugiej instancji przyjął, że prawa nabyte na skutek zawarcia umowy powierniczego nabycia udziałów w spółce należą do majątku osobistego małżonków. Uczynił to jednak na podstawie art. 33 pkt 5 k.r.o. Zdaniem Sądu odwoławczego na umowę powierniczego nabycia udziałów składają się w istocie prawo odkupu i pierwokupu, które są prawami niezbywalnymi. Sąd Okręgowy podkreślił również, że w ocenianych umowach prawo powierniczego odkupu zostało ustanowione na rzecz każdego powierzającego – w tym małżonków-stron – osobno.

Od postanowienia Sądu Okręgowego wnioskodawca wywiódł skargę kasacyjną, w której zarzucił naruszenie art. 33 pkt 5 k.r.o., art. 65 § 2 k.c. oraz art. 595 § 1 k.c. i art. 602 § 1 k.c. poprzez ich błędną wykładnię i nieprawidłową interpretację umów powierniczego nabycia udziałów zawartych przez strony jako powierzających, wskazując w konkluzji iż w jego ocenie prawa majątkowe wynikające z umów powierniczego nabycia udziałów zawartych przez strony wchodzą do ich majątku wspólnego.

Sąd Najwyższy zważył co następuje:

Skarga kasacyjna zasługiwała na uwzględnienie w zakresie w jakim zmierzała do uchylenia orzeczenia Sądu odwoławczego.

Nie ulega wątpliwości, iż w świetle art. 33 § 1 k.r.o., z chwilą zawarcia małżeństwa powstaje między małżonkami z mocy ustawy wspólność majątkowa (wspólność ustawowa) obejmująca przedmioty majątkowe nabyte w czasie jej trwania przez oboje małżonków lub przez jednego z nich (majątek wspólny) – ustawowy majątkowy ustrój małżeński. Przedmioty majątkowe nieobjęte wspólnością ustawową należą do majątku osobistego każdego z małżonków. Według zaś treści art. 47 § k.r.o., małżonkowie mogą przez umowę zawartą w formie aktu notarialnego wspólność ustawową rozszerzyć lub ograniczyć albo

ustanowić rozdzielnosc majątkową lub rozdzielnosc majątkową z wyrównaniem dorobków (umowa majątkowa). Umowa taka może poprzedzać zawarcie małżeństwa. Rozwiązanie to jest wyrazem obowiązującej w prawie polskim zasady swobody kształtowania małżeńskiego ustroju majątkowego i ma długą tradycję.

Ustrój ustawowy jest jednak ustrojem preferowanym przez ustawodawcę i ma charakter powszechnego reżimu majątkowego. Ustroje majątkowe, w tym ustrój ustawowy, oparte zostały na podstawowych zasadach prawa rodzinnego. Zasady te zostały określone m.in. w uchwale SN z 9 czerwca 1976. r., III CZP 46/75, gdzie przyjęto iż ustrój wspólności ustawowej służy realizacji podstawowych zasad prawa rodzinnego, w szczególności zasady równouprawnienia mężczyzny i kobiety oraz zasady ochrony małżeństwa i rodziny, przyczyniając się do umocnienia pozycji małżonka słabszego ekonomicznie oraz do stabilizacji sytuacji materialnej założonej przez małżonków rodziny. Aktualna regulacja k.r.o. ma na względzie realizację powyższych zasad w celu umożliwienia małżonkom jak najpełniejszego współdziałania w sferze majątkowej, a z drugiej strony zapewnienia każdemu z małżonków szerokiej samodzielności majątkowej.

Przejawem realizacji tych zasad na gruncie prawa rodzinnego jest m.in. przepis art. 33 k.r.o., który wymienia składniki majątku osobistego małżonków. Konstrukcja majątków osobistych jest immamentną cechą ustroju małżeńskiej wspólności majątkowej i wynika m.in. z konieczności uwzględnienia we wzajemnych stosunkach majątkowych małżonków jednopodmiotowych praw majątkowych. Z kolei przepis art. 31 § 2 k.r.o. przykładowo wymienia składniki majątku, które w ramach ustroju ustawowego należą do majątku wspólnego.

Wedle utrwalonego w doktrynie i orzecznictwie poglądu unormowania art. 31 i 33 k.r.o. pozwalają na wyciągnięcie wniosku, że wszelkie wątpliwości dotyczące przynależności danego przedmiotu do majątku wspólnego czy do majątku osobistego małżonka powinny być rozstrzygane na korzyść tego pierwszego (por. uchwała SN z 24 lipca 1997 r., III CZP 26/97, uchwała SN z 11 września 2003, III CZP 52/03 czy uchwała SN z 7 lipca 2016 r., III CZP 32/16). Przepis art. 33 k.r.o. zawiera *numerus clausus* składników majątków osobistych

małżonków. Oznacza to, że do tych majątków mogą przynależeć jedynie te przedmioty, które zostały wyraźnie wymienione w tym przepisie. Pozostałe składniki majątkowe wchodzą w skład majątku wspólnego małżonków.

Prawo niezbywalne, w świetle art. 33 pkt 5 k.r.o. to takie prawo, które musi być ściśle związane z konkretną osobą (jednopodmiotowość) i tak ukształtowane przez ustawę by nie można było nim dysponować tak *inter vivos*, jak i *mortis causa*. Prawo ukształtowane jako niezbywalne przez ustawę, ale zarazem dziedziczne, nie jest prawem, które może przysługiwać tylko jednej osobie, jako ściśle związane z osobą uprawnionego. Takie stanowisko przeważa aktualnie na tle art. 33 pkt 5 k.r.o. Ponadto, należy zauważyć, iż istnieją prawa niezbywalne, które są ściśle powiązane z innym prawem, zbywalnym. Jeżeli niezbywalne prawo majątkowe jest związane z określonym przedmiotem majątkowym, to należy ono do tego z majątków - wspólnego lub osobistego jednego z małżonków - do którego należy ten przedmiot. Dotyczy to np. prawa odkupu (art. 595 § 1 k.c.) i prawa pierwokupu (art. 602 § 1 k.c.). Także np. jeżeli wkład wniesiony do spółki z ograniczoną odpowiedzialnością należy do majątku wspólnego wspólnika i jego małżonka, również udział w spółce objęty przez wspólnika wchodzi w skład tego majątku (uchwała SN z 7 lipca 2016 r., III CZP 32/16). Wykładnia *in favorem* majątku wspólnego, która winna być zasadą, prowadzi do przyjęcia, że prawo niezbywalne, które może należeć do kilku osób, wejdzie do majątku wspólnego zarówno wówczas, gdy zostało ustanowione (nabyte) przez oboje małżonków, jak i wówczas, gdy uprawnionym jest tylko jedno z nich.

Z kolei stosunek powierniczego nabycia udziałów odpowiada w zasadzie zleceniu, ew. umowie o świadczenie usług, do której znajdują zastosowanie przepisy o zleceniu (zob. np. wyrok SN z 9 września 2020 r., II CSK 757/18). Podstaw ukształtowania czynności powierniczej dostarcza art. 353[1] k.c., z uwzględnieniem ograniczeń w nim wskazanych oraz w art. 58 k.c. Cechami konstytutywnymi tego rodzaju czynności są: przeniesienie przez powierzającego na powiernika jakiegoś prawa (wierzytelności), w następstwie czego powiernik może korzystać z niego względem osób trzecich w zakresie wyznaczonym jego treścią (stosunek zewnętrzny) oraz zobowiązanie powiernika wobec powierzającego (stosunek wewnętrzny), że będzie z tego prawa korzystał w ograniczonym zakresie,

wskazaną treścią umowy powierniczej, w szczególności, że prawo to (wierzytelność) powróci do powierzającego. Występują tu zatem dwa podstawowe stosunki prawne - zewnętrzny pomiędzy dłużnikiem wierzytelności a nabywcą (powiernikiem) - wewnętrzny (z reguły zlecenia) pomiędzy zbywcą wierzytelności a nabywcą. Nawet, gdyby do tej konstrukcji zastosować prawo odkupu czy pierwokupu, przepisy regulujące te prawa, tj. art. 602 § 1 k.c. oraz 595 § 1 k.c. mają z zasady charakter dyspozytywny, a niezbywalność tego prawa nie stanowi konstytutywnego elementu więzi prawnej łączącej zobowiązanego i uprawnionego.

Na takim tle prawa majątkowe wynikające z zawartych przez strony niniejszej sprawy umów powierniczego nabycia udziałów trudno zaliczyć do składników majątku osobistego każdego z małżonków. Jeżeli czynności te miały miejsce w czasie, gdy między stronami istniał ustrój ustawowy – co powinno być przedmiotem ustaleń Sądów *meriti* – wówczas trudno o taką kwalifikację prawną na tle art. 31 i 33 k.r.o. Brak jest w prawie polskim podstaw prawnych do zaliczenia praw majątkowych wynikających z umów powierniczego nabycia udziałów do którejś z kategorii składników majątkowych wskazanych w treści art. 33 k.r.o., zwłaszcza art. 33 pkt 5 i 7 k.r.o, tak jak to próbowały zakwalifikować Sądy *meriti* w niniejszej sprawie.

Z tych względów, Sąd Najwyższy orzekł jak w sentencji postanowienia, na podstawie art. 398[15] § 1 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.

[as]